

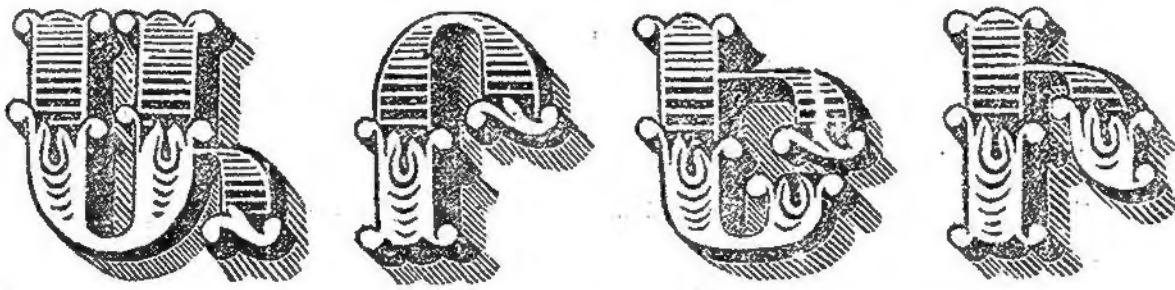
ՀԱՅԸ 5 ՄԻԼԻԵՄ

ԲԱՆԵՐՈՒՄ

Տարեկան Վեցամսեայ	
ԵՊԻՍԿՈՍ . . . 2. 0. 80	40
ԱՐՏԱՍՏՆԱԿԱՆ ԶԲ. 20	10

ԵՄԵԼԻՆՈՒՄԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԴԵՄԵԼ ՏԵՐԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՍՏՆԱԿԱՆ ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԴՆԵՐՈՒ ՕՐԳԱՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԴԱՐԱՔԸ ԵՐԵԲ ԱՆԳԱՍ

ԽՄԲԱԿՐՈՒԹԻՒՆ ԵՎ ՏԵՐԵՆՈՒԹԻՒՆ

Տարա Ապրիլ Տարա, Թի 16
ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՐԿԱ

ՀԱՅԸ

Journal ARY

B. P. № 600

Alexandrie, EGYPT

ՀԱՐԱՏԱՐԱԿՈՒՄ ԶԵՆՈՒԹԻՒՆԵՐԸ ԶԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

ՏԵՐԵՆ-ԽՄԲԱԿՐՈՒԹԻՒՆ ՎԱԶԱՆ ԹԵՐԵՆԱՆ

ՈՒՐԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ընթերցողներ ունինք որոնք ընդ մենք ալ ուրախ լուրեր կ'ուզեն մեզէ: Անոնք չափազանց մոռալ կը դառնան «Արեւ»ի ամէն մէկ թիւին, ըլլալ Ազգային Գործիքի, ըլլալ անկէ դուրս սիւնակներուն մէջ երեւցած հայկական կեանքի ներկայ պատկերը, որուն համար կ'սկսած ալ կը յայտնեն թէ գուցէ բաւական չափազանցուած է...: Մենք կ'ընդունինք այդ մասին մեր յանձնարարքը և բերանփոխ ըլլալու համար՝ ահաւասիկ այս անգամ մեր խմբագրականի բաժինը կը յատկացնենք Ուրախ Լուրերու:

Սամսոնի ճամբորդ մը Սեպտեմբեր ամսուն պատմած է նախ հետեւեալները որոնք մեր ձեռքը հասան այս օրերս խիստ արժանահաւատ աղբիւրէ մը...

«Բնիկ Սամսոնի եմ և Չարչամպա գիւղացիական ծառայութիւն կը կատարէի. հոն լսեցինք թէ ամենուրեք Հայերը տեղահան կ'ըլլային և ճամբուն վրայ զոհ կ'ընէին իրենց զինքները: Եւ կ'ընէին կ'առեւանգուէին ու կը լլկուէին: Չարչամպայի մարտափած որոշեցին իսլամանալ առժամաբար. կառավարութիւնը նախ ընդունեց և պաշտօնական գործողութիւնը կատարուեցան, բայց յետոյ ամենքն ալ տեղահան ըլլալով գէպի Մուսուլ քաղաքն ու յետոյ սկիզբը. ես Սամսոն փախալ ընտանիքիս զով. հոն հրամայուեցաւ Հայոց վարչապետը տեղացի երեւելիներէն 120 ընտանիքի չափ իսլամութեան դիմեց, ապա չընդունուեցաւ. առաջնորդ Համազասպ վրդ. իսլամացումի այս միտումը տեսնելով յայտարարեց. «Ո՛վ որ քրիստոնէայ մնալ կ'ուզէ թող ինձի հետեւի»:

Եւ առաջին ամիսը 2 քահանայ և 400 տուն մեկնեցան դէպի Մուսուլ. վերջին խումբը յուլիս 7ին մեկնեցաւ, որուն մէջ կը գտնուէին ես ալ: Զամբուն թշուառութիւնն ու տառապանքը անկարագրելի են. առաջին օրերուն իսկ ծերեր և դէտեր ճամբուն վրայ մնացին, մայրեր իրենց մանկիկները լքեցին: Ոստիկաններուն մտրակը շատերուն մահուան պատճառ եղաւ: 8 օրէն հասանք Ամասիա, ուր ո՛չ մէկ Հայուն հանդիպեցանք. քանի մը իսլամացած Հայ ընտանիքներ թէեւ ժամանակ մը մնացած են, սակայն յետոյ պատահած ահաւասիկ հրդեհին պատճառ նկատուելով, անոնք ալ փախուցած են: Ժողովուրդին 100էն 30ը արդէն փախած էր երբ հասանք Սեւասիկ: Հոն ո՛չ մէկ Հայ մնացած էր, ո՛չ ալ Սեբաստիա: Իսլամի անցագիրը՝ ձեռք ձգելով, Սեբաստիայէն ճամբորդեցի դէպի Պոլիս, զինուորական սպայի մը և Երզնկայէն եկած Գառնին հետ:

Գառնի հետեւեալը պատմեց. «Երզնկայի կառավարիչ Մեմուտէ պէյ Հայերը կողպտելով 50,000 լիւայի տէր եղաւ և հիմա ալ ի վարձ իր գործած վայրագութեանց կուսակալ կարգուեցաւ Գառնի մարտի մարմնավար կը պատմէր թէ ինչպէս Երզնկայի և շրջակայներուն 30,000է աւելի Հայերը ընտելիլ եղան քաղաքէն կէս ժամ հեռու, նոյն իսկ կիներ և մանուկներ ողջ ողջ թաղուեցան. Երբ քաղաքը հարկաւոր կիներ և աղբիւրներուցան. հազարաւոր այր ժարդիկ սպանուեցան և բռնաբարուեցան, իսկ մանուկներ թուրքերուն բաժնուեցան: «Երկինքի վրէժիմը թաղուեցաւ ու կամուրջ պիտի հասնի մեզի» կ'ըսէր:»

Հետեւեալ տեղեկութիւններն ալ նոյն թուականներուն Պոլսէն տրամադրուած եղած վատահիշի անձէ մը կ'ստանանք:

«Եկող ճամբորդներ կը պատմեն թէ Խարբերէն Սեբաստիա, Ժամբուրդ և օրերով, դիակներու հոտը օդը բոլորովին ապականած է, մինչև իսկ ճանապարհորդներ իրենց ձիերուն չին կրցած լուր տալ:

«Գեառնի մէջ ցարդ 80է աւելի ժարդիկ կ'սպանուեցան. քանի մը բժիշկներ և երեւելիներ որոնք մէջ է նաև Համբարձում Պօյաճեան (Մուրաթ), ազգ. երեսփոխան և երբեմն Օսմ. Բարլամէնթի մէջուրս կայաւորուեցին տեղացիները կայադառնէն վար առնելու պարտականութիւնը իրենց ազգականներուն է, մօրը, հօրը, կնոջը ևն.: Չափահաս աղջիկներուն և կիներուն միայն իսլամութիւնը ընդունեցին:

«Տեղահանուած Պոլսոյ դռները արդէն հասաւ. Հարիւր հազարաւոր Հայեր Պաղատի երկաթուղիի գծին վրայ լեցուած են ծայր աստիճան թշուառութեան մէջ և հետզհետէ կը զրկուին դէպի Տարսուս-Հալէպ, անկէ Միջագետքի և Արաբիոյ անպատեհները ցրուելու համար: Հասած տեղեկութիւնները ցոյց կուտան թէ հիւանդութիւնն ու անթուրութիւնը այժմէն օկսած են մահերու պատճառ ըլլալ: Ընկերացող և հսկող ժամտարմներու և ալ պաշտօնէից դադարեցանք տուած տանջանքները քսանեցուցիչ են:

Արմալի աշակերտները Պոլիս բերուեցան և Պատրիարքարան յանձնուեցան, իսկ վանհայրը, երեք վարդապետներն ու երեք ուսուցիչները ու սարկաւազները՝ տարագրելոց խառնուեցան: Արմալի վանքի իսկ Մետրոպոլիտան Ժամբուրդը, իսլամութիւնը ընդունաւ 400 սուլուսով պատմարը բռնի առած են կառավարական պաշտօնեայք:

«Պոլսոյ դաւառացի ամուրիներուն տարագրումն ալ սկսուած է երկու շաբաթէ ի վեր. ցարդ 4-5000 մարդ տարագրուեցան յանկարծական կերպով իրենց գործերը երեսի վրայ ձգելով: Ասոնց մէջ ընտանիքի տէր ալ կայ: Այս և Չանդըրի աքսորուածները ողջ ողջ թաղուած են: Ամերիկեան դեսպանատան կողմէ եղած դիմումները բոլորովին անգործ կը մնան:

«Ամասիոյ սկիզբը սոսկալի չարք մը տեղի ունեցած է Էնկիւրի մէջ: Նախ Հայոց այր մարդիկը հաւաքելով ճարայ հանուած են և չարքուած ամբողջովին, իբր 500 մարդ. այնուհետեւ քաղաքին մէջ նախճիրը սկսած է, որուն զոհ գացած են աւելի քան 5000 հոգի, այր, կին, մանուկ: Սպանուած են 17 երկաթուղիի պաշտօնեայ, 10 քահանայ, Հայ կաթողիկոս եպիսկոպոսը, մեր Առաջին փոխանորդ Թեոֆիլոս վարդապետը, քահանաներ ևն.: Յայտնի է թէ իբր Հայ եկեղեցւոյ դաւակ հազար 4.500 տուն կը գտնուի հոն, մինչ Հայ կաթողիկոսները 2000 տունէ աւելի են:

«Ասոնք իբրեւ վերջին երեք շաբաթուան լուրեր ձեռք կը հաղորդեն: Պէտք է ընդունիլ որ մեր կորուստը աւելի պիտի մեծնայ ցորչալի այս հալածանքը շարունակուի, և մեր Ժողովուրդը ծայրայեղ կարօտութեան մէջ մնալով հետզհետէ հազարաւորներ զոհ պիտի տայ անօթութեան, թշուառութեան, հիւանդութեան և խռովութեան: Իսկ որ քաղաքակրթ ազգերը այժմ եան կայութեան մէջ իրենք իրենցմով միայն կրնան զբաղիլ և մեր մահուան գալարումներուն միայն հանդիսատես են առանց կարելի չափով մեր կողմէ մեր այս տառապանքներուն մեղմացում մ'իսկ յառաջ բերել, աշխատեցէք և դիմեցէք ամէն կողմ թէ արտասահմանի Հայութեան և թէ օտար մարդասէրներուն՝ որ իրենց նիւթական օժանդակութեամբ կեանքը փրկեն: Զգացուցէք թէ յառաջիկայ ձմեռ հազարաւորներ անօթութեան զոհ պիտի երթան. մեր այս բնաջնջումն ու մահացումն հաշիւը մօտաւոր ապագային կը մնայ. ապա տեսէք հիմա ինչ որ կրնանք նպաստ հասցնելու է. ամէնուն սիրտը բազմեցէք, մեր մայրերն ու եղբայրները անօթի կը մեռնին: Բայց մեր եղբայրներուն, իրենց 10 փարան անգամ Հայու մը օրական ապրուստն է. ըստ այնմ դիմեցէք Երկրորդ, Ամերիկայ, Ռուսմանիա և ամէն տեղ ուր Հայ կայ և ըսէք թէ զոհողութեան ժամը հիմալ է, իր Աստուածն ու Ազգը սիրող թող ձեռք երկարէ մեզի...»

Յանցանքը մերը չէ եթէ լուրերը սոսկի աւելի ուրախ չեն այսօր...:

ՎԱԶԱՆ ԹԵՐԵՆԱՆ

ՔՐՈՆԻԿ

Գերմանո-բուրժուալիզմ. — Բրոք, Հարման և Միլեմ խան, — Ռուսահայ զօրավարի մը վրէժխնդրութեան փորձը, — Եթերոք Դաւանիցիք, — Հայկական Պալկարիւթ. — Երազ ու ախտասկ:

Գերմաններուն թրջափորութիւնը չափ ու սահման չի ճանչնար. Հիմա ալ իրենց գիտնականները կ'ըզաղին թուրք լեզուին Ասիոյ մէջ տարածման միջոցներուն ուսումնասիրութեամբը: Բրոք, Հարման կ'ըսէ թէ Օսմ. Պետութեան ասիական մասին մէջ թուրքերէնը պէտք է ըլլայ տիրող, գործածական լեզուն, ու իբր գործնական միջոց կուստրական այս նպատակին իրագործման կ'առաջարկէ թուրքերէնը գրելու եւրոպական տառերով (*):

«Արեւմտեան Ասիոյ մէջ, կ'ըսէ Գերման գիտնականը, առեւտրական աշխարհը միմիայն մասնատականներէ չի բաղկանար. անոր զլլաւոր ներկայացուցիչները Իրանից են: Նոյն իսկ Մահմետալի կան զորքի մարդոց մէջ շատեր կան որոնց համար «Քրանք» գիրքը այնքան ընտանի են որքան արաբականները: Ասանկով կարելի պիտի ըլլայ թրքերէնը տարածել, եւ միջով արաբերէնը և պարսկերէնը Արաբները և Պարսկերէնը չեն կրնար միմիայն միջոցը գործածել. որովհետեւ իրենց գիրքը անբաժանելիօրէն կապուած են իրենց լեզուներուն: Ինչ որ զլլաւոր պատճառն է ասոնց անմատչելիութեան Եւրոպացիներու համար:»

«Էջօ ալ Բաոն» որ այս տեղեկութիւնները կուտայ, իր կողմէն իբր խմբագրական ծանօթութիւն կ'աւելցնէ հետեւեալը. «Պարսկերէնին համար գէթ Գերման գիտնականին այս հաւաստումը ճիշդ չէ: Լոնտոնի պարսկական նախորդ դեսպան (հայադիւր) Մեյլըն խան տարիներ ատաղ յղացած է մէթոտ մը որուն համեմատ կարելի է պարսկերէնը գրելու եւրոպական տառերով...»

Այս ալ Հայերը... Գերմանո-թուրք կուստրական դատարարութեամբ է միշտ իր ճամբուն վրայ գտնուող զանոնք...:

«Ո՛վ պիտի աղատէ մեզ Յոյներէն և Հռոմէացիներէն» կ'ըսէին Ժե. դարուն մէջ դասական գրականութեան հակառակորդները: «Ո՛վ պիտի աղատէ մեզ Հայերէն» կրնան ըսել իրաւամբ Պէլլինի «Պոչեր» (Boche) և Ստամբուլի պօս երիտանքը, որոնք չուտով պիտի համոզուին թէ համառաբար չարք անգամ անգործ չեն ընդհուլ մեր գրողները, որ պատմութեան մեծագոյն հրաշքն է թերեւս...:

Գիտէ՞ք որ կալիքիոյ պատերազմներուն մասնակցեր է Ռուսահայ զօրավար մը, Յարու թիւնօֆ, որու մասին թիւրքերէն մէջ հրատարակուի սկսող «Արմէնիա» իտալերէն թերթը շատ աղուոր անկեղծօք մը կը պատմէ: Յայտնի է թէ Գերմանո-աստրիացիք ինչ խռովութիւններ և յակոտակութիւններ գործեցին իրենց առաջին արշաւանքին միջոցին ի Բոլոնիա, իրենց մտած բոլոր դիւրորուն և քաղաքներուն ընկալիչներէն մահուան սպառնալքով մեծագումար տուգանք պահանջելու ընթացիկ բան մըն էր այս մարդոց համար՝ որոնք պատերազմական գործողութիւնները առաջակային խումբի մը ղեկավարութիւններուն ձեռովը կ'ըմբռնէին: Երբ Ռուսները իրենց կարգին թշուառ երկիրը կը մտնէին, կալիքիական գիւղի մը մէջ, գրաւող բանակին զօրածն...:

(*) Հայկական հիմն ծրագիր մը կ'առնէ... (Մ. Ե.)

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԻ

«ՀԱՅԿ. ԳՈՅՈՒԹԵԱՆ ԿՈՒՈՒՆ ՀԱՄԱՐ»

Ժ. ՅԱՆԿ	Եզրագ. Դրուս
Նախորդ ցանկին գումար	6306
Լեւոն Մկրտչեան (Նոյն ամսակն.)	500
Միհրդատ Թեմիսեան, Սեփ-Օպի	
Նեոսաթի (25 ծր.)	96.5
Հրանդ Տիկիեան (Նոյն ամսակն.)	20
Թ. Գալանեան (2 արաբական)	12
Գումար Ե. Դ.	6934.5

«Արեւ»ի հանգանակութիւնը միշտ բաց է ամէն տեղի ըզլոր այն օրրոցաւ հայերուն առջև, որոնք կը փախալին իրենց քաղաքէն օգնելու մեր ազգային գոյութեան ներկայ կոռւին: Երկնքն է թէ մեր հանգանակութեան արդիւնքը վերջ. Հայրապետին պիտի զրկուի, որպէսզի անխտիր յատկացնէ աղետալները ապրեցնելու կամ կուստրները զօրացնելու գործին՝ ինչպէս որ պիտի կը պահանջէ:

Վարը կը հրամայէ որ ընակիչները իրենց բոլոր շարժական հարստութիւնը բերեն յանձնին Ռուսերուն: Երբ խեղճ գեղացիները զոգահար կը ներկայանան հրամանատարին առջև, այս վերջինը կ'ըսէ իրենց. «Ինչպէս որ բերիք՝ անանկ ալ ես տարէք. ըրածս պարզ փորձ մըն էր. ուղեցի միայն ձեզի ցոյց տալ թէ ինչպէս ձեր բանակները կը վարուէին մեր գեղերուն և քաղաքներուն մէջ:» Այս զօրավարը հայադի Յարութիւնօֆն էր, և իբր ժեշտը կը կէտ վրան սպառնալու նութեան կնիք մը զոր իսկոյն պիտի ճանչնար Յարութեան կամ Անգլիացի ո՛ր է զօրավար:

Պարապ տեղը չէ որ Հայերը, ազգերու այս պատերազմին մէջ, շարունեցան Դաշնակիցներու կողքին, իրենց հոգին ու մտայնութիւնը դաշնակից էին արդէն ասոնց հոգւոյն ու մտայնութեանը: Ամենահին քաղաքակրթութեան, հելլենո-քրդականութեան քաղաքակրթութեան այդ հիմունքը այս հարազատ ներկայացուցիչները, չէին կրնար անկարելի իրենց օտար միտումը մը ուր այդ քաղաքակրթութիւնը իր մահու և կեանք պայքարը կը մղէր Եւրոպայի ու Ասիոյ միացեալ բարբարոսութեանց դէմ: Չէղոս թուրքերը հոգեբանական անկարելիութիւն մըն էր իրենց համար...:

«Մեր եօթներորդ Դաշնակիցը» չէա. նունը տուեր է վերջերս Հայ ազգին «Տէյի Մէյի» մէկ յօդուածագիրը...: Հպարտութեամբ կ'ընդունինք այս օրրոցը, զոր բաւական սուղ վճարեցինք սակայն. հպարտութեամբ, բայց չառն մըն ալ դառնութեամբ...:

Կարելի չէ, որքա՞ր, առանց սուր կնիքի խորհիլ թէ՛ այն մեծ Պետութիւնները որոնք այսօր զինակցած են բոլոր ազգերու աղաւաթեան դառը յաղթանակը տալու համար, այլ ինչ հոգը և օգնակար զաշնակից մը պիտի գտնուէին յանձնին անկարելի կամ ինքնօրէն Հայրապետին մը, ինքի ժամանակին...: Եւ ինչպէս կրնար հաւատալ որ մեզի շնորհուած աղաւաթիւնը այնքան ապահովէր ու այլադիպէր մեր հոգիները՝ որ մարդկութեան ներկայացնէինք այսօր հեղեղային տեսարանը ազգի մը օր իր երկուստեք դարձին բազուկը կը զօրացնէ ընդդէմ գինքը շղթայազերծ, ընող բարեւար ձեռքերուն, Չեմ կրնար ընդունիլ որ հայ հոգին կ'ընկալէ երեք այդ առաջին պոլկարանալ...: Ու ամենեւէ:

Մօտ 8000 գաղթականների Իգդերբուս
էլեմիտնում և Երևանում մինչև այժմ
զեռ եւս ապրում են բացօթեայ, ճրտեր
աստաղացել են, անճեռները ոսկելն Մե
սարդութիւն կայ ոչ միայն դրանց, Ալ
և Սուրմալուի դաւառի մօտ 18.000 գաղ
թականներին տեղափոխել Դաննակի նա
հանգ, աւր, ինչպէս յայտնի է, ոչ մի հա
ւադմաներգոյութիւն էլ գործում Միջ
նորդութիւն է յարուցված, որ դրան
փոխադրութիւնը գաղաւթիցի է բայց ոյ
չը կայ որ յարգվի Անհրաժեշտ է առան

